

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Karakteristieken van de Pinksterkerk

Hand. 2 : 42

Zij bleven volharden

In het leven van de kerk door de eeuwen heen, zijn, net als bij het leven van een mens, de jaren door, drie fasen te onderscheiden - die van de jeugd, die van de volwassenheid, en die van de ouderdom. En net als een mens op leeftijd met een zeker heimwee kan terugkijken naar het verleden van zijn jonge jaren, zo kan ook de kerk op leeftijd met heimwee en bewondering terugkijken naar die eerste Pinksterkerk, waar het vervuld zijn met de Heilige Geest zo nadrukkelijk op de voorgrond trad, en juist daarvan vinden velen vandaag, dat dat het kenmerk van de pinksterkerk genoemd moet worden, en in zekere zin is dat ook wel terecht, want zonder de Heilige Geest is er eigenlijk helemaal geen gemeente van Christus.

In Hand. 2 : 42 worden dan een aantal karakteristieken van die gemeente van Christus genoemd, kenmerken, waarvan allereerst gezegd moet worden dat ze het resultaat zijn van het vervuld zijn met de Heilige Geest. Het gaat daarbij om blijvende kenmerken, die we als karakteristiek van heel de gemeente van Christus in alle tijden mogen zien: door de Geest is de gemeente van Christus in staat bij een aantal dingen te volharden.

... bij het onderwijs der apostelen

In de eerste plaats was er toen en hoort er te zijn nu, in de gemeente van Christus een band aan het Woord. In Hand. 2 : 42 wordt dat omschreven als „het onderwijs der apostelen” en we mogen daarbij dan denken aan de „preken” van de apostelen. In het begin van hoofdstuk 2 lezen we zo'n preek, de „pinksterpreek” van Petrus, waarin het niet alleen gaat over onderwijs aangaande levenswandel, maar waarin ook echt iets geleerd wordt, een „leer-dienst-preek”: het onderwijs van de apostelen bestond niet uit alleen maar goedmoedelijke toespraakjes, niet alleen maar „melk-spijs”, maar ook en vooral „leer-stof”, „vaste spijs” dus.

DOOR R. BRANDS DEN HELDER

Ze grepen terug naar het Oude Testament, verklaarden dat, lieten zien hoe dit alles in Christus vervuld was, ze legden zo de grond voor een degelijke geloofsleer en sloten daarbij aan bij het onderwijs van Jezus en werden daarbij geleid door de Heilige Geest, zoals Jezus zelf dat blijkens Joh. 14 : 26 beloofd had. Maar dit onderwijs van de apostelen was nooit een dor-dogmatisch stelsel, want de inhoud van heel hun verkondiging was de levende Christus. En waar dat zo is, is de prediking warm, bezielend, vermanend, uitnodigend tot geloof en bekering, waaruit op hun beurt dan weer daden van geloof voortvloeien, die hun uitdrukking vinden in het onderhouden van Christus' geboden.

... en de gemeenschap

Door die band aan het Woord was er in de jonge 'pinksterkerk' ook een hechte onderlinge band. Door de band van het Woord werden en worden de le-

den van de gemeente van Christus met elkaar verbonden. Niet onderlinge sympathie, niet gelijkgezindheid ten aanzien van allerlei kerkelijke of maatschappelijke vraagstukken, niet zielsverwantschap was en is het samenbindend element in de gemeente, maar de door de Heilige Geest geschonken liefde, die de gemeente bindt tot de gemeenschap der heiligen. In de jonge kerk in Jeruzalem, zien we dit tot uiting komen in de principiële opheffing van stands- en landsverschillen, want de gemeente bestond uit mensen uit alle rangen en standen en uit verschillende landen: de Heilige Geest bindt samen tot een nieuwe gemeenschap van mensen, heft de spanning tussen individu en gemeenschap op en legt principieel de band voor een waarachtige, onverbreekbare, zuivere gemeenschap, die ver uitgaat boven een of andere volks- of klassegemeenschap. Je zou misschien wel mogen zeggen dat het zonde tegen de Heilige Geest is om die gemeenschap aan te randen of zelfs te verbreken, de zonde b.v. van kerkscheuring.

Alles moet gedaan worden om die gemeenschap te beleven en te bevorderen, wat in de Jeruzalemse gemeente gestalte kreeg in het „alles-gemeenschappelijk-hebben”, het onderlinge hulpbetoon, de diakonie, de dienst der barmhartigheid.

... het breken van het brood

Ten aanzien van het derde in Hand. 2 : 42 genoemde kenmerk is er verschillend antwoord mogelijk op de vraag of het hier gaat over „gewoon” eten van brood of over het gebruik van het sacrament van het Avondmaal. Omdat we ons in Hand. 2 : 42 bevinden in de kring der gemeente en het bovendien opvalt dat het gaat over het breken van „het” brood, in de zin van „dat ene bepaalde brood”, is het niet onwaarschijnlijk dat het hier toch wel allereerst om avondmaalsvieringen gaat, die dan al of niet gepaard konden gaan met liefdemaaltijden.

Maar in elk geval ging het om het oefenen van de gemeenschap

Inhoud

- 185 Ds R. Brands,
Karakteristieken van de
Pinksterkerk
- 186 Ds A. van der Dussen,
Tet functioneren van de
belijdenis (3)
- 186 Ds A. H. Algra,
Pastorale Notities
- 187 Drs O. Mooiweer,
Persschouw
- 188 Drs H. Gort,
Over kunst (1)
- 189 Liturgische Werkgroep
Eindhoven,
Het Liedboek

met de opgestane Heer en met elkaar.

Mogelijk dat dit ons ook iets kan zeggen over de frequentie van onze Avondmaalsvieringen.

... en de gebeden

In het als laatste genoemde kenmerk: het volharden in de gebeden, bereikt het samen zijn van de gemeente zijn hoogtepunt, nl. als zij gemeenschap oefent met God, door haar hoofd, Jezus Christus.

Het gebed wordt zo één van de belangrijkste elementen van de eredienst, want over dat gebed gaat het hier: het gemeenschappelijk gebed in de samenkomsten van de gemeente, waarvan Paulus later aan Timotheüs schrijft dat daarin „smekingen, gebeden, voorbeden en dankzeggingen” gedaan moeten worden „voor alle mensen” (1 Tim. 2 : 1). Het gebed is een gave van de Geest, maar wij moeten, net als de jonge Jeruzalemse gemeente, daarin volharden.

Zo vinden we in Hand. 2 : 42 eigenlijk alle elementen van de liturgie in de samenkomsten der gemeente: dienst van het Woord, dienst der barmhartigheid, dienst der sacramenten en der gebeden. Dit zijn *dé* kenmerken van de ware pinksterkerk.

Het functioneren van de belijdenis (3)

Iets over het biblicisme

„Mijn vader weet alles!” zegt een jongen van 8 jaar trots. Diezelfde jongen, als hij 18 is: „Mijn vader? Belachelijk zoals die over de dingen denkt!” Die jongen, als hij zelf vader is van een zoon van 18: „Wat was mijn vader toch een wijze man!”

Een Duitse theoloog ¹⁾ vergelijkt de houding van de kerk t.o.v. haar belijdenis met die verschillende manieren waarop iemand tegen zijn vader aankijkt. Soms stelt de kerk de belijdenisschriften op een torenhoog voetstuk, en beschouwt zij ze als het eind van alle tegenspraak. Dan lijkt zij op die jongen van 8, die trots zegt: „Mijn vader weet alles!” Van de weeromstuit kan de kerk ook laetdunkend neerzien op die oude, stoffige traditie, gedreven door de lust om zelf de bijbel te lezen en uit te leggen, zonder gehinderd te worden door de uitleggers van vroeger met hun beperkte blik en vooroordelen. Dan lijkt zij op die jongen van 18, die zijn schouders ophaalt over die hopeloos ouderwetse vader van hem. Maar de kerk kan ook een bezonkenheid van oordeel bereiken, waarin zij beseft hoe beperkt van inzicht zij zelf is, en hoe veel inzicht in de Schriften is opgeslagen in de oude boeken van haar traditie. Dan lijkt zij op die jongen, die, volwassen geworden, zijn vader, met al z'n tekortkomingen, toch eert om z'n wijsheid. Voor deze laatste houding pleitte Kuper toen hij schreef – zie 'Opbouw' van vorige week – dat wij bij het samenvatten van de bijbelse boodschap niet 'van meet aan' moeten beginnen, maar ons moeten aansluiten bij de belijdenisschriften waarin ons voorgelicht, zich over diezelfde boodschap verantwoord heeft. Het lijkt mij, dat Kuyper daarin groot gelijk heeft. Het is een kwestie van volwassenheid om als kerk bescheiden te erkennen, dat de Heilige Geest niet bij onze generatie begonnen is inzicht in Gods Woord te schenken.

En daarmee kom ik dan bij dat vreemde woord 'biblicisme'. Daar zit het woord 'biblia' = bijbel in, maar voorzien van de uitgang -isme, die vaak duidt op

¹⁾ Walter Kreck, in: Warum wirst du ein Christ genannt. Vorträge und Aufsätze zum Heidelberger Katechismus in Jubiläumsjahr 1963.

DOOR A. VAN DER DUSSEN HAARLEM

het schromelijk eenzijdige verklaren of handelen vanuit één principe (b.v. evolutionisme, pacifisme, wetticisme). Welnu, met 'biblicisme' wordt die richting bedoeld, die zich voor leer en leven enkel en alleen door de bijbel gezeggen laat, en aan de eeuwenlange traditie van omgang met de bijbel geen boodschap heeft. Een voorbeeld. Een Jehova's-getuige redetwist met u over het bijbels gehalte van uw geloof. Hij/zij verwijt u, dingen te leren die helemaal niet in de

bijbel staan, b.v. dat God drieënig is. Nietwaar, in de konkordantie is het woord 'drieënig' niet te vinden. En dus, als u gelooft in de drieënige God, bent u onbijbels bezig. Aldus de Jehova's-getuige, die hier *biblicistisch* redeneert: alleen de bijbel spreekt gezaghebbend; alles, wat mensen in de loop van de tijd uit de bijbel hebben afgeleid, moet je naast je neer leggen.

Nu lijkt dit biblicisme sterke papieren te hebben voor christenen, die zijn opgevoed bij de inzichten van de Reformatie. Immers, die leus 'alleen de bijbel!' kon zó weggelopen zijn uit het onderricht van Luther en Calvijn. Waren zij het niet, die tegenover de RK-kerk vasthiel den aan het 'sola gratia' (= alleen door genade en niet om onze goede werken worden wij vrijgesproken), het 'sola fide' (= alleen door geloof in Christus en niet door wat wij zelf kunnen, worden wij gered) en het 'sola scriptura'? Met dat laatste bedoelden zij, dat alléén de Schrift, en niet de uitleg van

de Schrift door de Paus gezaghebbend voor ons is. Vgl. NGB art. 7: „Men mag ook geen geschriften van mensen, hoe heilig zij geweest zijn, gelijk stellen met de goddelijke Schriften, noch de gewoonte met de waarheid Gods, (...) noch de concilies, decreten of besluiten.” En Luther heeft gezegd: *Gods Woord staat boven alle woorden van mensen.* ²⁾

Maar wie nu op grond daarvan zou verwachten, dat de reformatoren aan de traditie geen boodschap meer hadden, heeft het mis. Dezelfde Luther, die zo stoer sprak: „Ik stel tegenover alle uitspraken van de Vaders (d.w.z. de kerkvaders, vvd), tegenover aller mensen, engelen en duivelen kunst en woord: de Schrift!” ³⁾, heeft ook zijn eigen program met déze woorden samengevat: Terugkeer tot de bijbel, tot Augustinus en de kerkvaders. ⁴⁾ En Calvijn heeft de mensen, die in zijn tijd al protesteerden tegen het gebruik van woorden die niet in de bijbel voorkomen, te verstaan gegeven, dat er niets tégen is om met die duidelijke woorden te ontvouwen wat in de Schrift voor ons begrip moeilijk en ingewikkeld

²⁾ W. J. Kooiman, Luther en de bijbel, Baarn 1977³, 61.

³⁾ a.w., 63.

⁴⁾ a.w., 18.

Nog eens

Om nog eens terug te komen op mijn stukje van vorige week: ik had geschreven, dat Maarten 't Hart het heeft over de reeks boeken onder de titel „De voorzijde leer”, met een „ij” dus. De zetter op de drukkerij van „Opbouw” heeft er „voorzeide leer” van gemaakt, waardoor het effect van mijn opmerking verloren ging. Die zetter is zeker een man, die de boeken van Vonk en van Deursen bestudeerd heeft; de juiste titel zit hem tē goed in het hoofd. Zo kun je vaker aan een schrijver of zelfs aan een zetter merken, welke „achtergrond” hij heeft. In een spoorboekje van enkele jaren geleden las ik, nadat een aantal regelingen was weergegeven: „Nu eerst de tussenzang” en je weet dan feilloos zeker dat de spoorman, die de dienstregeling redigeert, een gereformeerd man is, of althans geweest. Dat heb je ook als iemand het woord „onlosmakelijk” gebruikt, of „Woordverkondiging” of „Romeinenbrief”.

Maar de reden waarom ik op de notitie van vorige week terug-

Pastorale Notities

DOOR A. H. ALGRA MAASSLUIS

kom, is in de eerste plaats om te zeggen dat ik het jammer vind dat ik die bepaalde zin over prof. Kamphuis geschreven heb, nl. dat je van hem of over hem nooit meer iets leest of hoort. Toen het stukje al weg was, een paar dagen voor de verschijning van „Opbouw”, las ik dat er één boek van hem uit zou komen, over het verbond, als ik het wel heb. Het is dus niet zo, dat hij niets meer publiceert. Ik bedoelde meer, dat hij, anders dan voorheen, uit de publiciteit is; ik althans lees in de kranten die ik onder ogen krijg, nimmer meer iets van zijn hand. Dat is op zichzelf geen schande, het ligt er ook aan welke kranten je

leest, maar mijn zinsnede suggereert dat wel, en geeft in ieder geval de indruk, dat de betrokkene in het vergeetboek terecht gekomen is; en dat vindt niemand aangenaam. Ik heb iemand gesproken die vond dat ik de jeugd had moeten waarschuwen voor dat boek van Maarten 't Hart. Ik bekijk dat iets anders. Zulke boeken als dat van hem worden toch gelezen, of je waarschuwt of niet. Het is, dunkt mij, beter er rekening mee te houden dat zo'n boek gelezen wordt en dat het je iets doet. In plaats van te zeggen: ik wil niet dat je dit boek leest, kan een ouder, geloof ik, beter zeggen: jongen, meisje, wat vond je ervan. Dan raakt het kind meteen los uit de beklemming; uit de ban. Ik heb ronduit geschreven, dat ik het boek aangrijpend vond, omdat die hele geschiedenis van vroeger, van, laat ik zeggen, „zestig” tot „zeventig” je weer voor de geest kwam te staan, nu je een man hoorde, die erbij betrokken is geweest en er zware geestelijke averij door opgelopen heeft, zodat hij de haven nog niet binnenlopen kon.

is.⁵⁾ Trouwens, zijn hoofdwerk, de Institutie, bevat geen tientallen, maar honderden citaten van kerkvaders als Augustinus en Chrysostomus.

Voor het biblicisme, dat over de traditie heen rechtstreeks grijpt naar de bijbel, is dan ook bij de Reformatie geen enkele steun te vinden. Maar is dat dan niet inkonsekvent en halfslachtig, gezien dat 'sola scriptura'? Nee, want dit motto bedoelt alleen te zeggen, dat de traditie nooit een zelfstandige maatstaf is voor de leer der kerk, naast de bijbel. Luther, Calvijn en allen die in hun spoor gingen, hebben de traditie, hoe eerbiedwaardig ook, lakoniek naast zich neergelegd zodra zij daarin onbijbelse dingen opmerkten. Maar zij hebben tegelijk scherp beseft, dat de traditie van de kerk niet aan elkaar hangt van feiten en gebreken. Integendeel, in menig opzicht achten zij de bijbelse waarheid uitnemend onder woorden gebracht en geïnterpreteerd in de leer van de kerkvaders en de leeruitspraken van de oude kerk. Vandaar, dat de Reformatie b.v. de belijdenis van Nicea/Constantinopel geheel voor haar rekening heeft genomen. Zij heeft erkend, dat zij de bijbel en het rechte verstaan daarvan *via* de traditie ontvangen heeft, en zij verweet Rome juist, die traditie te hebben verlaten!

Daarom moeten wij voorzichtig zijn met het tegenover elkaar stellen van Schrift en traditie, bijbel en belijdenis. Zeker, van nevenschikking mag geen sprake zijn. De Schrift gaat altijd uit boven de traditie; de bijbel valt nooit samen met de belijdenis. Maar dat betekent niet, dat de belijdenisgeschriften alleen maar in de weg staan als wij de bijbel zelf willen lezen. Alleen al de drang, om de bijbel zelf aan het woord te laten, zonder dat menselijke stemmen dat Woord vertroebelen, is een vrucht van de traditie – zie NGB art. 7! In tal van opzichten hebben wij onze kijk op de bijbel, die naar onze overtuiging door de bijbel zelf wordt voorgeschreven, aan de gereformeerde traditie te danken. Denk maar eens aan de grote aandacht voor het verbond zoals die in onze kerken was en is aan te treffen. Voor hoevelen is er niet een verrassend licht over Doop en Avondmaal en heel het leven als kind van God opgegaan, vanuit het inzicht in de rijkdom van het bijbelse spreken over Gods verbonds-omgang met ons. Maar laten wij niet doen alsof wij de bijbel op dit punt 'ontdekt' hebben. Geen

sprake van! De weg naar die ontdekking is gebaad door o.a. de Zwitserse theoloog Bullinger, wiens inzichten weer door de Heidelberger Catechismus zijn vastgelegd. En zo zijn er veel meer voorbeelden van te noemen, hoe ons omgaan met de bijbel, dat wij zelf als rechtstreeks ervaren, ons is aange-reikt door de traditie.

Het is daarom zelfs de vraag, of het ideaal van het biblicisme wel in de werkelijkheid bestaat. Over de traditie heen rechtstreeks naar de bijbel grijpen: kan dat? De Jehova's-getuige, die ú verwijt met traditionele begrippen als 'drieëenheid' het bijbelse spreken over God te verduisteren, denkt ongetwijfeld dat hij/zij zelf met het bijbelwoord alleen bezig is. Maar in werkelijkheid kijkt hij door de sterk vervormende bril van mijnheer Russell (de oprichter van de secte van de Jehova's-getuigen) naar de bijbeltekst: over traditie gesproken! En zou de volle-evangelie-broeder, die beweert, dat de bijbel veel rijker over de Heilige Geest spreekt dan de Catechismus, van zichzelf weten dat hij met behulp van het begrippen-apparaat van John Wesley en Andrew Murray de bijbel heeft leren lezen?

Nee, niemand van ons leest de bijbel onafhankelijk van een bepaalde traditie. Daar hoeven we niet om te treuren. De Heilige Geest maakt nl. graag van anderen gebruik om ons inzicht in Gods Woord bij te brengen. Waarom gaan we anders naar de kerk en vormen we bijbelkringen, als Hij ons er in ons eentje uit zou willen laten komen? Wel-

nu, zo reikt de Heilige Geest ons ook de wijsheid van het verleden aan om te verstaan wat wij lezen. Dat die wijsheid altijd vermengd is met menselijke dwaasheid, valt niet te betwisten. Daarom ontslaat Hij ons niet van de plicht, dat wat de ander zegt, al heet hij ook Calvijn, Augustinus, dominee X of zuster Y, te toetsen aan de bijbel. Dat blijft de enig gezaghebbende bron. Sola Scriptura! Maar laten wij niet te gauw denken dat we het beter weten dan het voorgeslacht. Een van de meest oorspronkelijke (en bepaald niet streng gereformeerde) theologen die Nederland in deze eeuw heeft voortgebracht, O. Noordmans, heeft ons dat toen hij aan het begin van zijn ambtswerk stond als volgt voorgehouden: „Wat 'de gereformeerde kerk van alle tijden' heeft gezegd, is meer dan een peuleschilletje en men doet wel zich goed te bedenken voor men van een ander gevoelen is. (...) Goed, ge kunt die antwoorden bestrijden. Maar juist, wanneer gij het moogt doen, zult ge er niet gemakkelijk toe komen. (...) Dan doet zich voor hen die bedenkingen mogen hebben de vraag in de praktijk op: hoe zult ge het beter zeggen? Zijt gij dieper ingeleid? Meer van de Schriften doorvoed! (...) Iedereen mag de antwoorden tegenspreken, maar het is de vraag, of niet menigen het zou opgeven.”⁶⁾ Waarmee wij terug zijn bij die jongen die, toen hij zelf opgroeiende kinderen moest op-

⁶⁾ O. Noordmans, Catechismusprediking, in Verzamelde Werken I, Kampen 1978, 107, 109, 110.

Redaktie

Ir. A. W. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. E. R. Postma

Adres van de Redaktie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

voeden, tot de slotsom kwam dat het toch wel meeviel met die vader van hem... Daarmee mag overigens niet verdoezeld worden, dat de gereformeerde traditie, hoe eerbiedwaardig ook, inderdaad haar beperktheden kent. Daarover een volgende keer. Maar – om het in de woorden van Noordmans te zeggen – „Het is niet beleefd een wratje op een overigens schoon gelaat te fixeren.”⁷⁾ Ofwel: staar je op die beperktheden niet blind; je zou er kolossale schatten die in de traditie zijn opgeslagen door over het hoofd zien. Dat zou niet alleen een belediging zijn voor de vaders, maar ook een tekort doen van onszelf.

⁷⁾ a.w., 112.

Persschouw

In „De Reformatie” schreef ir. K. Mulder, leraar scheikunde aan de Gereformeerde Scholengemeenschap in Amersfoort een tweetal artikelen over: „Christelijk gedrag in onze tijd”. In het slotartikel schreef hij o.a. het volgende:

Zuinig met zware woorden

Evenals wij het vele goede uit het verleden dankbaar overnemen en er de jeugd voor trachten te motiveren, kunnen wij ook van de gesignaleerde fouten uit het verleden leren.

We zullen zuinig moeten zijn met zware woorden als het gaat over de invulling van het begrip 'christelijk gedrag'.

Zware woorden als 'dit vraagt de Here van ons' zullen we alleen mogen gebruiken als het gaat om de formulering van standpunten die rechtstreeks volgen uit wat de Here in Zijn Woord ons voorhoudt. We

zullen dan ook zware woorden moeten gebruiken. Bijvoorbeeld als het gaat over de verdediging van het huwelijk en de afwijzing van alternatieve samenlevingsvormen.

In zaken waarin dat minder duidelijk ligt en waarin we dan ook gemakkelijk met elkaar van mening kunnen verschillen, eist de eerbied voor de Schrift en de liefde tot de broeders en zusters, dat we niet één bepaalde mening gaan ijken als de gereformeerde mening, de gereformeerde zede.

Wij kunnen op grond van de Bijbel niet een zwarte lijst en een witte lijst opstellen voor het meedoen met bepaalde cultuuruitingen en het wel of niet gebruiken van bepaalde cultuurproducten.

We moeten geen gedragsregels gaan formuleren ten aanzien van welke boeken en kranten we wel en welke we niet mogen lezen, naar welke tv-programma's we wel en naar welke we niet mogen kijken. Het is niet verstandig regels op te stellen ten aanzien van het tijdstip waarop theologische studenten aan een huwelijk mogen gaan denken. (Zoals de Se-

naat van de Theologische Hogeschool te Kampen deed in december 1976.)

Omdat een christelijk-verantwoord gebruik van fiets en auto op zondag heel goed mogelijk is en vooral te maken heeft met situaties en motieven, heeft het formuleren van een regel, dat we op zondag fiets en auto zoveel mogelijk moeten laten staan weinig zin. (Zie het artikel van prof. v. Bruggen in De Reformatie van 30 juli 1983.)

In opvoeding en onderwijs moeten we de jeugd leren onderscheiden tussen zaken die evident zijn vanuit de Schrift en zaken waarover met minder stelligheid valt te spreken, waarover we van mening kunnen verschillen en waarin we samen trachten verder te komen.

Wij hebben hieraan niets toe te voegen. Wie bij voorbaat de ander zijn standpunt opdringt, maakt een zinnige discussie volslagen onmogelijk!

O. Mooiweer Enschede

⁵⁾ Institutie I, XIII, 3. Hij noemt als voorbeelden de woorden 'Drieëenheid' en 'Persoon'.

Over kunst (1)

'Het kunstbesef is bij christenen nooit ontwikkeld geweest, eeuwenlang niet. Zeker niet bij het protestantse volksdeel van onze natie. Er heerst een algemene cultuurloosheid en ik denk dat het goed is - en ook voor een discussie in Opbouw zinvol is - om deze stand van zaken vooraf vast te stellen, vóórdat wij ertoe overgaan om erover na te denken hoe christenen, christelijke studenten, cultuurbewust kunnen worden gemaakt, en óf dit überhaupt mogelijk is,' zo schrijft M. de Klijn in Opbouw nr. 14 van deze jaargang. Hij nodigt zijn lezers tot een discussie uit en ik wil zijn uitnodiging graag aannemen. Ook al lijkt zijn uitlating over een „algemene cultuurloosheid” wat provocatief, wat al te somber gesteld, toch wil ik terwille van het beoogde doel zijn visie wel voor mijn rekening nemen. De door hem geschetste stand van zaken geeft geen reden tot optimisme.

Ik volg Klijn ook in zijn wat losse gebruik van het woord „cultuur”. Soms gebruikt hij het woord voor de wetenschappen, maar in het algemeen doelt hij ermee op de kunsten en dan in het bijzonder op de beeldende kunst. In mijn benadering krijgt echter de woordkunst de nadruk, al blijven de andere kunsten niet alle buiten het blikveld. Met muziek en nog meer met beeldende kunst heb ik mij jaren beziggehouden, maar het meest toch met literatuur. Veertig jaar heb ik Engelse literatuur gedoceerd en, vrijwel steeds zonder directe discussie-partners, met vele vragen geworsteld en heb ik getracht bevredigende antwoorden op mijn vragen te vinden.

Wat ik hier ga schrijven is geen wetenschappelijke verhandeling met een uitgebreide reeks voetnoten en een indrukwekkende bibliografie.

Mijn betoeg heeft niets baanbrekends en ik beschouw het ook niet als origineel.

Uiteraard ben ik bereid op elke uitlating die ik doe en die aanvechtbaar geacht wordt, nader commentaar te geven.

Het gebruik van vakjargon zal ik, zo mogelijk, vermijden.

Omdat de Nederlandse literatuur voor mij een vrijwel onbekend gebied is, zal ik mijn betoeg niet van illustraties uit ons taalgebied kunnen voorzien.

De basisvraag

Is er een verklaring voor de cultuurloosheid en het onontwikkeld kunstbesef die Klijn in zijn artikel aan de orde en aan de kaak heeft gesteld?

Dat is de vraag waarmee ik graag wil beginnen.

De reformatische christenen in Nederland kunnen niet zeggen dat er geen visie ontwikkeld is op de cultuur die zich in de

DOOR H. GORT UTRECHT

wetenschappen en in de kunst manifesteert. Kuiper en, na hem, de reformatische wijsbegeerte hebben voor een indrukwekkende theoretische onderbouw gezorgd. Maar aan een praktische uitwerking heeft het veelal ontbroken ondanks Kuipers fiere woorden: 'Er is geen duimbreed op heel het erf van het menselijk leven waarvan Christus, die aller soeverein is, niet roept: „Mijn! Het is van mij!”'

Geen duimbreed, maar hele terreinen hebben de reformatische christenen braak laten liggen. Hoe verder ze zich in de wetenschappen van de veilige wis- en natuurkunde verwijderen en zich in de richting van de letteren en de menswetenschappen bewegen, hoe meer het gevoel zich bij hen opdringt dat ze in vijandelijk territorium verzeild raken. En wie met de kunst van doen krijgt, is zonder meer aan de heidenen overgeleverd. Van de evangelische christenen valt nog minder te verwachten. Onder hen bestaat kennelijk de gedachte dat - naast het strikt godsdienstige leven - een religieus bestaan dat alle facetten van het leven omvat, een onmogelijkheid is.

Zo vinden we bij christenen van verschillende signatuur godsdienst in allerlei verschijningsvormen, maar geen totale religieuze beleving of confrontatie. Theologen hebben de neiging bij het opwerpen van de hier boven gestelde vraag te wijzen op het roomse natuur-en-genade schema of het „doperse” denken

met zijn wereldmijding aan de orde te stellen. De theologen zijn ook niet de eersten aan wie we onze vragen over de cultuurloosheid moeten stellen.

Mijn benadering van het probleem zal dan ook anders zijn. Ik wil deze materie eens vanuit de cultuurgeschiedenis zelf bezien en daarbij beginnen bij het tijdvak dat volgde op, en deels zijn inspiratie vond in de Renaissance van de 15de en 16de eeuw. Dit tijdvak, dat de 17de en 18de eeuw omvat, wordt door filosofen de tijd van de Verlichting genoemd en het wordt gekenmerkt door een groot ontzag voor de menselijke rede en het gezond verstand. Het rationalisme van deze tijd vindt artistiek zijn neerslag in wat we het Classicisme noemen. Dit Classicisme (de naam duidt het al aan!) stoelt in zijn denken op de traditie, de traditie van de klassieke oudheid; het heeft een sterk autoriteitsgeloof, het is intellectueel, formalistisch en hiërarchisch. Het heeft weinig gevoel voor het mysterieuze en het numineuze (ontzagwekkende). Het is afkerig van het sterk-emotionele, van een uitbundige verbeeldingskracht, van te grote originaliteit en van de intuïtie. Het is objectief ingesteld.

Omstreeks 1800 wordt dit classicisme verdrongen door wat ten dele een reactie-verschijnsel genoemd mag worden, namelijk de Romantiek. En deze Romantiek heerst tot op de huidige dag, al heeft ze bij tijd en wijle wat classicistische weerstanden moeten verduren.

In zijn duidelijke, extreme vorm is de Romantiek wars van de traditie; ze heeft een anti-autoriteitsgeloof, ze is anti-intellectualistisch, stelt de inhoud boven de vorm en heeft een nivellerende tendenz. Ze heeft een sterk gevoel voor het mysterieuze en het numineuze. Ze is niet afkerig van het sterk-emotionele en van een uitbundige verbeeldingskracht, en ze heeft een grote waardering voor originaliteit en voor de intuïtie. Ze is subjectief ingesteld.

Door de reformatische christenen is de Verlichting dikwijls gezien als een soort zondeval van de cultuur en wij leven dan nog steeds in de erfzonde van de Verlichting, die trouwens eerder de naam Verduistering lijkt te verdienen.

Maar al behoort het onder ons tot de goede toon over de Verlichting niets goeds te zeggen, het valt niet te ontkennen dat het reformatisch christendom een aantal karakteristieken heeft die sterk aan het Classicisme doen denken (traditioneel, formalistisch, met een sterk geloof in

autoriteit en hiërarchie, met een afgemeten, wat ingehouden, koele en soms haast gefrustreerde levenswijze).

We behoren over het algemeen tot de classicistisch-ingestelde christenen van het „kerk”-type en zoals het classicistische tijdvak eenzijdig was en nauwelijks de complete mens kon voortbrengen, zo ontkomen wij ook niet aan het gevaar verknijpte mensen te zijn, in een deels afgepaalde wereld. Over de grens ligt de intuïtie, de emotie, de fantasie, de mystiek en veelal ook het territorium van de kunst met het ongrijpbare, het onbegrijpelijke, het gevaarlijk-ongebreidelde. Zo gezien wordt kunstbesef een dreigend gevaar.

De evangelische christenen van het „secte”-type ben ik geneigd romantische christenen te noemen - anti-traditioneel, anti-intellectualistisch, emotioneel, subjectivistisch, met een sterk gevoel voor het onverklaarbare, het mysterieuze, het mystieke.

Nu zou men kunnen gaan denken dat zij met hun eenzijdigheid zich gemakkelijker in de kunst zouden thuisvoelen. Het tegendeel is echter het geval, omdat, zoals ik hierboven al heb aangeduid, bij hen godsdienst en religie samenvallen en het niet te betreden terrein veel groter blijkt te zijn dan bij de reformatische christenen. Cultuurloosheid en het ontbreken van kunstbesef worden in de zienswijze van de evangelische christenen bijna genadegaven.

We zullen het eerlijk moeten toegeven: met de vragen over cultuur en kunst blijven de christenen (protestanten zowel als rooms-katholieken) tobben en de vraag naar een verklaring voor het waarom blijft ons kwellen. Een voorlopig antwoord op onze vraag zou misschien kunnen zijn dat de verschillende groepen christenen door hun eenzijdigheden niet meer doordrongen zijn van het feit dat ze fundamenteel tot alle goed werk volkomen toegerust zijn. Intussen zijn de eenzijdigheden in de geloofsbeleving zo zeer een deel van de geloofsinhoud geworden dat er in de praktijk van het leven voortdurend remmingen zijn en blijven, en dat de gedachte heeft post gevat dat in onze remmingen onze kracht gelegen is.

Ondertussen is het nuttig op te merken dat wij als christenen met onze culturele manco's, remmingen en vergroeiingen niet alleen staan en dat we bij niet-christenen, bij humanisten en godlozen weliswaar niet geheel dezelfde maar toch soortgelijke manco's aantreffen.

Al in 1921 ontwikkelde de be-

roemde Engelse dichter en criticus T. S. Eliot (1888-1965) de gedachte dat in onze cultuur zich in de 17de eeuw een ont-koppeling van gevoel en verstand heeft voorgedaan, waarvan we ons nooit hersteld hebben. Als christen heeft Eliot natuurlijk wel beseft dat hiermee onze menselijke nood niet in zijn grootste diepte gepeild is, maar toch heeft hij door op deze ont-koppeling te wijzen ons allen op een bepaalde vorm van gespletenheid geattendeerd.

Anderen hebben gemeend dat de door Eliot beschreven ont-koppeling zich al in de Renaissance voordeed, maar, hoe dan ook,

het is duidelijk dat, hoezeer de humanist het ideaal van de complete, harmonieuze renaissance-mens blijft prediken, hij wel dient te bedenken dat hij niet tot de volkomenheid kan geraken. Hij loopt, cultureel gesproken, minstens even mank als wij en als hij het nog niet mocht weten, zal hij nu ook maar eens moeten gaan beseffen dat het hem niet past laatdunkend op andersdenkenden neer te zien.

Inmiddels zijn we aan een tweede belangrijke vraag toe.

Kunnen we onze handicap kwijtraken of zullen we er mee moeten leren leven?

Het Liedboek

Lied 260

Kenmerkend voor dit, mogelijk al uit de 5e of 6e eeuw stammend Lied is de wat gezwollen stijl en het mede daardoor ontstane overvloedige woordenspel. Ter illustratie: b.v. strofe 1: „die uit stenen trillend leven hoog omhoog wordt opgericht”; strofe 4: „met de hardste hamerslagen zijn de stenen saamgebracht”; strofe 7: „Kom, hartstochtelijk aangebeden God omhoog”; strofe 8: „in het paradijs ontstijgen”. Voorts is de overgang van strofe 5 naar 6, midden in een zin geplaatst, niet fraai.

„De onbekende melodie is het meest voor deze tekst gebruikt en mogelijk gelijktijdig ermee ontstaan.” (Comp. p. 619).
Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 261

De inhoud van dit Lied kan worden gekarakteriseerd als een nogal zoete vergeestelijking van het aardse Kanaän met verwaarlozing van de zin van ons aardse bestaan. „Het hele stuk is vol middeleeuwse verachting voor al het aardse” (Comp. p. 620).

In dit verband kan worden genoemd o.m. strofe 6: „Zalig naar ziel en zin (wat is de betekenis daarvan?) wandlen zij vredig in grazige weiden, lieflijk tot lafenis zal die hun Herder is zacht-kens hen leiden.” En strofe 8: „Moog' aan ons allen de Heer in de vallende schaduw verschijnen”.

De melodie is zeer goed.
Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 262

De bijbelse achtergrond van dit

DOOR LITURGISCHE WERKGROEP EINDHOVEN

Lied is duidelijk: met een „vage herinnering aan de wachters van Jes. 21 : 11-12, vinden we hier de gelijkenis van de tien maagden uit Matth. 25.

Voorts zijn de rede over de laatste dingen (Matth. 24 : 27-31) en het visioen van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde uit Openb. 21 in de tekst verwerkt.” (Comp. p. 624).

Mede door de gelijknamige cantate van Bach is het lied beroemd geworden.

De melodie is eigenlijk wat aan de lange kant. Mogelijk zou dit te ondervangen zijn door de strofen in 2 gedeelten te zingen van telkens 6 regels.
Tekst: 3; melodie: 3.

Lied 263

Afgezien van de verouderde stijl maakt de sterk dominerende „Jeruzalem-mystiek” dit Lied weinig aantrekkelijk voor de kerkzang. Weliswaar zijn – in vergelijking met de originele tekst uit de 16e eeuw – belangrijke wijzigingen en ook verbeteringen aangebracht, maar zowel naar inhoud als naar vormgeving is het o.i. voor de gemeente van nu niet acceptabel.

„De melodie was in de gehele 17e eeuw en ook daarna nog geweldig geliefd, in talloze liedboekjes vinden we haar genoemd.” (Comp. p. 626).

Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 264

„Van 't aardse los”. Deze woorden uit strofe 4 geven een goede typering van dit Lied, dat duidelijk de sporen draagt van de piëtistische inslag van de oorspronkelijke dichter. Het mag dan „als een der zeldzame eschatologische liederen van na de Reformatie” (Comp. p. 627) worden getypeerd, tekst en inhoud zijn o.i. voor de levensgang van de gelovige van vandaag te weinig normatief.

De melodie heeft door de loop der tijden zijn grote uitdruktingskracht bewezen en „het zal wel tegen een eventueel slijtageproces bestand blijken”.

Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 265

Een zeer fantasierijk gedicht, maar als kerklied niet geslaagd vanwege de te geringe bijbelse binding en gerichtheid.

Eenvoudige lezing van de 21 (!) strofen maakt deze conclusie voldoende duidelijk. Een goede illustratie is o.m. te vinden in de strofen 17 t/m 19: „Te Deum zingt Ambrosius en alle vaders mee, Johannes en Gregorius, zingen Iudamus te. En Luther zingt er als een zwaan en Bach, de grote Bach, die mag de maat der engelen slaan de lieve lange dag. De negers met hun lof-trompet, de joden met hun ster, wie arm is, achteropgezet, de vromen van oudsher, van alle kanten komen zij...”

Een ontroerend gedicht betekent nog niet altijd een goed kerklied, zoals hier blijkt.

De melodie van een Engels volkslied is onbekend, maar goed.

Tekst: 1; melodie: 3.

Lied 266

De dichter werd voor dit Lied geïnspireerd door een middeleeuws tapijt met een uitbeelding van de tekst van Openb. 14 : 13: „En ik hoorde een stem uit de hemel, zeggende: „schrijf, zalig zijn de doden die in den Here sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, dat zij rusten mogen van hun moeiten, want hun werken volgen hen na.” De dichter is er goed in geslaagd een juiste benadering te geven van deze Schriftplaats.

De melodie is niet bekend, maar zal na enige oefening goed bruikbaar blijken voor de gemeentezang.

Tekst: 3; melodie: 3.

Lied 267

In tegenstelling met het voorgaande valt een duidelijke lijn in dit Lied niet te ontdekken. Het maakt meer de indruk van

een samenraapsel te zijn van diverse Schriftplaatsen. Wel moet gezegd worden dat er een opvallend verschil in dit opzicht is tussen de ene en de andere strofe. Zo is b.v. strofe 1 wel acceptabel, maar bij strofe 3 is wel een vraagteken te plaatsen: „zaal'-gen, die hebt overwonnen brengt roem en lof de Nooitbegonnen'” (?). Mogelijk hangt een en ander mede samen met het feit dat de 19e-eeuwse vertaler zich nogal wat vrijheden veroorloofde. Voorts zijn in deze versie in de loop der jaren diverse wijzigingen aangebracht.

De melodie is zeer bekend. Zie verder de opmerking bij Lied 262.

Tekst: 1; melodie: 3.

A. t.a.v. de tekst der liederen:

het cijfer 1

bij niet voluit Schriftuurlijke tekst, b.v. vanwege het humanistisch karakter of door een sterke piëtistische inslag;

het cijfer 2

bij een weliswaar Schriftuurlijke, maar niet direct begrijpelijke, en aanspreekbare tekst;

het cijfer 3

als de tekst volkomen Schriftuurlijk en zonder meer verstaanbaar is.

B. t.a.v. de melodie der liederen:

het cijfer 1

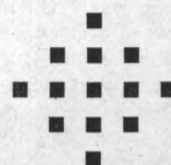
voor een niet-aanvaardbare melodie;

het cijfer 2

voor een onbekende melodie die na enige oefening, eventueel met behulp van een koor, door de gemeente wel te zingen is en voorts ook voor een melodie die niet bepaald tot „de beste” behoort;

het cijfer 3

voor „een goede” melodie, geschikt voor de gemeentezang.

Boekbespreking

Ds P. K. Keizer —
„Gevraagd en ongevraagd”.
Uitgave van Uitgeverij van
den Berg, Kampen, 1983.
121 pag. Prijs f 13,—.

Ds P. K. Keizer heeft ons opnieuw verrast met een boekwerk van zijn hand. De titel doet wat vreemd aan, omdat de auteur in zijn „Vooraf” verklaart, dat eigenlijk na alle referaten en toespreken om „uitgave” is gevraagd. Verder zit er niet veel verband in de verzameling van lezingen etc. en schetsen. Maar dit alles neemt niet weg, dat we met een bundel te maken hebben, die er zijn mag. Ds Keizer kan het raak zeggen en heeft een geheel eigen stijl, die imponerend mag heten. Of het nu gaat over de strijd van de veertiger jaren in de gereformeerde kerken zoals de kern daarvan wordt getypeerd in een boeiend artikel of over het leven in het Verbond zoals dat aan de orde komt in een Bondsdagrede, steeds treft ons weer die zeggingskracht van Keizer.

We geven hier en daar wat voorbeelden:

„De beeldenstorm was niet calvinistisch, maar dopers en meer bruut geweld dan reformatie” (p. 19). „Aansprekbaar” betekent ook aansprakelijk en verantwoordelijk zijn als mensen”. (p. 23). „Maar zoals een diamant slechts schittert als de zon erop schijnt, zo kunnen wij slechts schitteren als het welbehagen des HEREN over ons straalt.” (p. 36). „De HERE vergeten”, dat gaat niet zo-maar ineens.” (p. 40). „Het „evolutie geloof”, dat is in drie woorden samen te vatten: „tijd plus toeval” (p. 79).

„Denkvragen moet je niet verwarren met geloofsvragen” (p. 95).

„Op de bodem aller vragen ligt der wereld zondeschuld”, zei Da Costa. Ik dacht, dat het beter was te zeggen: „op de bodem aller vragen ligt Gods eeuwig welbehagen.” In mensen, nog steeds, in mensen een welbehagen: hoe is het mogelijk!” (p. 97). We zullen het hierbij laten. De schetsen, die met name handelen over het begin van het boek Genesis, zijn bijzonder instruerend en zetten de lezer aan het denken. Men kan van de ettelijke tekstverwijzingen een dankbaar gebruik maken. De schrijver heeft ten dienste van de bespreking op de verenigingen het geheel steeds voorzien van vragen en opmerkingen. Het boek wordt afgesloten met een tekst-, naam- en zakenregister. Het hoofdstuk, dat handelt over homofiel-lesbisch, vinden we wel wat beperkt. De vele aanhalingstekens zijn wel eens wat hinderlijk. En als kollega Keizer schrijft op pag. 35 „Beware de HERE ons ervoor, dat wij, als vrijgemaakte kerken in Nederland, bekend zouden worden als meedogenloze kerken” moeten we ons beheersen. We zouden heel wat kunnen vertellen over de meedogenloze houding, die de vrijgemaakte kerken tegenover ons hebben aangenomen in uitstotings- en tucht-procedures, maar menen, dat een boekbespreking een dergelijke uiteenzetting niet toestaat. Maar als we zoiets lezen bruist het wel in ons! Onze slotconclusie is duidelijk, dat

we menen onze winst te kunnen doen met wat ds Keizer ons in deze bundel biedt. Daarom willen wij dit geschrift van de emeritus-pastor uit Groningen dan ook hartelijk aanbevelen!

O. Mooiweer, Enschede

—O—

„Gedenken en Verwachten” —
de mémoires van prof. Verkuyl

Vol verwachting greep ik naar het laatste boek van prof. Verkuyl dat zo juist met de post was aangekomen, en zoals dat gaat met boeken van Verkuyl het werd die avond later dan goed voor me was.

Vorig jaar heeft Verkuyl op aandrang van velen zijn levensherinneringen gepubliceerd, uitgegeven bij Kok in Kampen op de bekende meer dan voortreffelijke wijze.

Ik ben blij dat hij voor die aandrang is bezweken. Want het is een boeiend en leerzaam boek geworden.

Ook onder ons is Verkuyl geen onbekende; bij de een zal zijn naam weerstanden oproepen, bij de ander juist niet. En dat is typerend voor hem: hij is nooit een onweersproken man geweest. Hij heeft altijd midden in de storm gestaan, of dat nu in Nederland of in Indonesië of Zuid-Afrika was.

We komen heel wat te weten over de man in kwestie. En wat dan zoals altijd weer treft is dat Verkuyl een broeder in Christus is. Van jongs aan is zijn leven beheerst geweest door wat we het hart van het evangelie mogen noemen: wat God gedaan heeft en doet in Jezus Christus. Ik denk dat dit leven en werken vanuit het hart van het evangelie hem in een overigens niet spanningsloze balans heeft gehouden.

In, om een voorbeeld te noemen, Indonesië koos hij duidelijk partij voor de Republiek Indonesië in wording, zonder door te slaan naar een kritiekloze bewondering voor alles wat er gedaan werd in en door de Republiek. Ondanks zijn grote liefde voor de oecumenische beweging, een ander voorbeeld, is hij nooit terecht gekomen in het kamp van de anti-evangelicals. Ondanks zijn openheid voor modernere theologische ontwikkeling en is hij toch nooit het evangelie kwijt geraakt.

Het is boeiend Verkuyls levensgang te volgen in haar diverse stadia: in Nederland als predikant onder aziatische studenten - ds G. Visé; in Indonesië aan de vooravond van de oorlog en in de kampen, na de oorlog temidden van de kruitdampen om de onafhankelijkheid van Indonesië; dan als zendeling in Jakarta en in dienst van de Nederlandse Zendingsraad en hoogleraar aan de V.U. voor de missiologie. We komen hem tegen samen met Piet Nak aan het hoofd van demonstraties tegen de Vietnam-oorlog, of in konfrontatie met apartheidsideologen als wijlen dr J. D. Vorster voor de radio in Zuid-Afrika. En er zou nog veel meer genoemd kunnen worden.

Maar altijd en overal werd Verkuyl gemotiveerd vanuit het evangelie, participeerde hij als dienaar van dat evangelie.

Zeker, hij was, en is, een controversieel figuur, die heel wat verzet en tegenspraak heeft opgeroepen. Zelf zou ik me dan ook niet willen identificeren met alles wat Verkuyl gedaan, geschreven en gezegd heeft. Om een paar punten van kritiek te noemen. Van jongs aan is Verkuyl een enthousiast oecumenical geweest. Van harte deed en doet hij mee aan allerlei oecumenische activiteiten; de Wereldraad van Kerken staat bij hem hoog aangeschreven. Begrijpelijk dat hij voor de oorlog weinig begrip kon opbrengen voor Schilder in zijn kritiek op Barth niet alleen maar ook in diens ecclesiologie. Hier brengt hij bepaald te weinig begrip op voor wat Schilder ten diepste bewoog. Maar waar het me hier om gaat is dat we bij Verkuyl erg weinig kritiek ontmoeten op de oecumenische beweging.

Dat zijn waardering voor Upsala 1968 niet door enige kritiek getemperd wordt wegens de bepaald armoe-dige theologie die daar heerste naar mijn overtuiging, is een teken van zijn te grote kritiekloosheid. Upsala was voor zeer vele goedwillende evangelicals een absoluut dieptepunt. Het is ook opvallend dat er geen enkele verwijzing te lezen valt naar de evangelische kritiek op de ontwikkelingen van de Wereldraad sinds m.n. 1968.

Het is bekend dat Verkuyl weinig moest hebben van de Frankfurter Erklärung opgesteld in hoofdzaak door prof. Beyerhaus. Maar was er geen enkele aanleiding voor zo'n verklaring? Hij schrijft over de heilloze polarisatie tussen oecumenicals en evangelicals. Maar heeft hij daar zijns ondanks wellicht toch ook niet aan meegewerkt?

Een ander punt zou ik willen noemen. Verkuyl was hoogleraar aan de V.U. in een tijd dat de theologische faculteit midden in de branding stond van allerlei theologische spanningen. We vinden er niets van terug in zijn mémoires. Dat wil niet zeggen dat hij daarom het wel eens was met alles wat er aan de V.U. in theologisch gebeurde. Bekend is dat hij de bekende theorie van dr Wieringa over de verzoening niet deelde, zich daar ook tegen heeft uitgesproken. Zelf merkt hij op dat prof. Kuiter hem wel eens tot tegenspraak prikkelde. Maar ik kan me toch voorstellen dat deze jaren niet spanningsloos aan hem zijn voorbij gegaan. Maar toch lezen we geen enkel kritisch woord, wel waarderende opmerkingen over de wijze van theologie-beoefening in vergelijking met die van voor de oorlog.

Ik zou Verkuyl graag kritischer gehad willen hebben. Laat ik zelfs zeggen: gereformeerder in confessionele zin. Zou dat ook geen winst hebben kunnen betekenen voor veel van zijn missiologische werken?

Maar lezend in zijn mémoires blijft Verkuyl me boeien, vooral ook hierom dat hij altijd gemotiveerd werd vanuit een besliste keuze voor Christus om te handelen zoals hij gedaan heeft. Bij hem heb ik het zelfde gevoel als ik had bij dr Buskes: een gevoel van verbondenheid terzake van de kernen van het evangelie, een verbondenheid in geloof. Tezelfder tijd schrijnt dan toch ook de wezenlijke afstand die ik constateer in de uit-

werking van dat evangelie, van het geloof.

Een man die schrijft dat het meest onmenselijke dat je een mens of samenleving kunt aandoen, is je mond houden over Christus, zo'n man is mijn broeder. Een man die zich inzet voor recht en gerechtigheid ook in de samenleving als konsekwentie van de dienst der verzoening, herken ik als mijn broeder.

En zo kan ik dankbaar zijn voor veel wat prof. Verkuyl gedaan heeft en geschreven en gezegd. Dat mag toch ook wel eens een keer in ons blad van deze kant gezegd worden. Maar het is niet ongemengd; ik heb mijn kritiek, soms ook wel ergernis, en er is ook wel pijn omdat ik hem op meer dan een weg niet volgen kan. Maar leest u zijn mémoires zelf.

B. Wielenga, Richmond, Natal

—O—

Informatieboekje 1984 van de
Ned. Geref. Kerken.

Het „blauwe boekje” is weer verschenen. Dat blauwe boekje is zoiets als de „gele gids” van onze kerken. Ik bedoel het Informatieboekje 1984 voor de Nederlands Gereformeerde Kerken, onder redactie van ds G. van den Brink, uitgegeven door Buitjen en Schipperheijn te Amsterdam.

Het bevat de gebruikelijke rubrieken: predikanten, studenten, kerken, regio-gegevens, zending, statistiek en vele op het terrein van de kerken werkzame instellingen, organisaties, commissies, periodieken etc.

Daarenboven het jaaroverzicht van de hand van ds G. van den Brink en een in memoriam ds S. J. P. Goossens, geschreven door J. Jacobs. Handzaam formaat, goed leesbare druk, overzichtelijk ingedeeld, 200 bladzijden met een schat aan gegevens.

Het is boeiende lectuur en dat geldt niet alleen van het jaaroverzicht. Zo heb ik ontdekt, dat de kerk waarvan ik lid ben een van de weinige is, die geen koster heeft, terwijl de predikantsplaats niettemin nooit lang onbezet is geweest; dat geeft te denken.

Wist u dat wij met elkaar 80 kosteren op de been houden tegen slechts 66 predikanten? Onder die kosteren is er één christelijke gereformeerde en één van het vrouwelijk geslacht. De kerk van Amsterdam-centrum heeft zes kosteren, dat is op elke 45 zielen één! Een andere merkwaardigheid is de vermelding van de geboortedatum van de predikanten. Je kunt nog zo hoog geklommen zijn in kerken, instellingen of organisaties, je geboortedatum komt er niet bij. Dit voorrecht valt slechts de predikanten ten deel. Ten behoeve van de Stichting Emeritaats Voorziening wellicht? Je moet wel even zoeken om de S.E.V. te vinden, een alfabetische inhouds-opgave van de instellingen etc. ontbreekt.

Het jaaroverzicht 1983 neemt 24 bladzijden in beslag. Het is zeer de moeite waard. Ds G. van den Brink schrijft over fijne en verdrietige zaken en doet dat op een wijze, voorzichtige en vooral blijmoedige manier, op een wat beschouwende toonhoogte en in een persoonlijke stijl.

De dingen die zorg geven gaat hij niet uit de weg, maar de pen die schreef werd gestuurd door een dankbaar hart. Hoe bemoedigend! Als je het gelezen hebt, zeg je: dank, broeder!

De necrologie van predikanten draagt de nieuwe namen van C. Veenhof en S. J. P. Goossens. Een in memoriam C. Veenhof werd reeds in het vorige informatieboekje opgenomen. De kerken hebben in hun midden meerdere predikantsweduwen. Wij zouden onze gestorven voorgangers, naar de Schrift, op christelijke wijze eren, indien wij hun weduwen niet vergaten. Ik vraag mij af, of wij daar niet bij geholpen kunnen worden, door hun naam (en adres), zo lang zij onder ons verkeren, op te nemen bij die van hun ontslapen man.

Een bespreking, hoe kort ook, is niet geslaagd als er geen kritische noot gekraakt wordt en ja hoor, na ijverig zoeken vond ik iets. Bij de gegevens van de kerken luidt de laatste zin steeds: „Deze kerk is aangesloten bij de regio ...”. Strikt genomen is dat minder juist geformuleerd. Een regio is een gedeelte van ons land. Je kunt de grenzen trekken op de kaart. Een regio is niet een blijvend orgaan van de kerken, waarbij een kerk zich kan aansluiten. Het lijkt mij beter te zeggen: „Deze kerk is gevestigd in de regio ...” of „Deze kerk zendt afgevaardigden naar de regionale vergadering ...”.

Het blauwe boekje hoort net als de gele gids bij uw telefoon te liggen. U kunt het kopen voor twaalfeneenhalve gulden.

C. Huizinga, Heerenveen

—o—
Van Nederlands Hervormd tot Nederlands Gereformeerd, 150 jaar Nederlandse kerkgeschiedenis.

Bij het werk in de jeugdverenigingen komt hulp goed van pas. Zeker als het goede hulp is, hulp waarmee je verder komt.

Het GLJC (Gereformeerd Landelijk Jeugdcomité) tracht deze te geven in zijn schetsenbundels, waarvan er inmiddels reeds 14 verschenen zijn. Het in februari j.l. beschikbaar gekomen nummer 14 ligt voor me — titel zie boven — met het verzoek er iets over te zeggen. Ik doe dat graag, ook omdat het onderwerp boeit. Ds A. H. Algra (Maassluis) heeft deze schetsen verzorgd: een heel ander facet van zijn „pastorale notities” dan we gewend zijn.

Het was een goede zaak van het GLJC hem dit te vragen. Je proeft nl. in dit boekje zijn liefde tot de kerkgeschiedenis. Hij kent die als weinigen in onze kring. Hoe zou dat toch komen, dat velen van het verleden, ook van het kerkelijk verleden, zo weinig weten? 't Is toch niet onbelangrijk. Zeker niet als je daarin duidelijk de leiding van de HERE met zijn volk ontdekt en daarin ook die over eigen leven. Of zoals ds Algra dat op de laatste bladzijde zegt („Ik geloof dat de Here aan jullie (jongeren) een plek gegeven heeft in een echte christelijke kerk”. Een zin om een dikke streep onder te zetten. Over die 150 jaar kerkgeschiedenis (1834-1984) handelen acht schetsen,

samen 23 bladzijden druks. Om in die beperkte omvang het gebeuren duidelijk te maken, het is een opgave! Vanzelfsprekend komen dan enkel hoofdlijnen naar voren.

Eerst 2 schetsen over de afval van de kerk (toen de N. Herv. kerk) ná 1816 en één over het „waarom” en „hoe” van de afscheiding („het mooiste hoofdstuk”). Daarna een over de doleantie („nog een mooi hoofdstuk”). En een over het samengaan van die twee „groepen” in de vereniging van 1892 („een ontroerend hoofdstuk”). Vervolgens — wat ouderen onder ons hebben meegemaakt en waarvan ze vertellen kunnen uit eigen ervaring — „een rustig hoofdstuk”: het leven van de (verenigde) Gereformeerde kerken tot 1940. Dan komen we nog dichterbij: de vrijmaking, „een verdrietig hoofdstuk” met een „wordt vervolgd...”, waarin de scheiding van 1969/70 is beschreven.

Je moet, om een goede inleiding te maken en tot een goede bespreking te komen, wel wat „bronnen” raadplegen; daarmee maak je alles ook levendiger. De schetsen dringen de jongelui in die richting en er is een overzicht van te raadplegen literatuur toegevoegd. Het is dus gemakkelijk gemaakt.

En dit alles — ook voor hen, die de jeugdijaren achter de rug hebben — voor slechts f 5,90 franco thuis, na overschrijving van dit bedrag op postrekening nr. 3910300 ten name van G.L.J.C. te Zaandam, onder vermelding „nr. 14”.

Bij alle waardering voor dit werk meen ik toch een enkele opmerking te moeten plaatsen. Ds Algra daagt de lezer er min of meer toe uit. Want hij zegt aan het eind van z'n verhaal „Ik heb het niet gehad over het werk des Heren in de Vrijmaking. In zo'n zwaar kader heb ik mijn verhaal niet gezet.” Als we nu die woorden „in de Vrijmaking” eens vervangen door „in deze 150 jaar” doen we hem geen onrecht. Hij heeft situaties belicht, handelingen van mensen en kerkelijke organen ten tonele gevoerd, om ons toch maar duidelijk te laten zien, wat er gebeurde en wat de gevolgen daarvan waren. Maar de hand Gods daarin, in het leiden en bewaren van Zijn gemeente, wees hij niet zo direct aan. Leiding van de Heer der kerk in spanningsvolle tijden. En dát is nu juist wat de Here Christus ons tot troost en bemoediging nagelaten heeft: „Mijn schapen horen naar mijn stem en Ik ken ze en zij volgen Mij... en niemand zal ze uit mijn hand roven.” (Joh. 10) en op vele andere plaatsen in de Schrift komen beloften als deze tot ons.

In afscheiding en doleantie, zowel als daarna tot in onze tijd toe, zijn mensen druk bezig en we kijken tegen hen aan, dankbaar en/of kritisch. 't Zijn slechts instrumenten, dienaren. Maar we **gelooven, zien en ondervinden** de waarheid van het woord van onze Meester „Ik ben met u”.

M. de Jonge, Voorburg

Redactie ontving

Anderhalve eeuw gereformeerd in stad en land; deel 3 Groningen; 51 blz., f 12,60; uitg. J. H. Kok, Kampen. Verzamelband voor de 12 te verschijnen deeltjes: f 19,90.

C. van Baardewijk, Pas op dat niemand je misleidt! Over Bhagwan en zijn beweging. 19 blz., f 4,50; uitgegeven door drukkerij-uitgeverij Wolf, Ebberlandsweg 1, 8091 BA Wezep.

J. Bunyan, De heilige oorlog. 207 blz., f 19,50; uitg. J. J. Groen en Zn b.v., Leiden.

Lanerta, Ik wil alleen een pen zijn in Uw hand...; samengesteld door de redactie van De Vriend van Oud en Jong. Dichtbundel. 64 blz., f 11,90; uitg. J. J. Groen en Zn, Leiden.

In gesprek met... Ontmoetingen van Jezus met herkenbare mensen. Een setje gesprekspapieren met mapje, prijs f 4,90. Uitgegeven door De Navigators, Postbus 18, 3970 AA Driebergen.

J. Kamphuis, Een eeuwig verbond; I. Om het recht van het verbond, de strijd over het Verbond in de Gereformeerde Kerken in Nederland rondom de Vrijmaking van 1944; II. Leven in het verbond. 165 blz., f 24,90; Vijlbrief, Haarlem.

Dr G. L. Goedhart, Gemeente-

opbouw, Om dienende, vierende, lerende en delende gemeente te worden. 140 blz., f 22,50; Kok, Kampen.

Drs H. D. Keus-Jonker en drs G. van Soest, Opvoeden, een spannende zaak; Een analyse van het pedagogisch spanningsveld tussen een theologische mensbeeld en de gesecculariseerde samenleving. 118 blz., f 19,90; Kok, Kampen.

Drs Th. Peppink, Bijbelse overdenkingen, Oude Testament. 90 blz., f 14,—. Uitg. Van den Berg, Kampen.

J. J. Mosterd, Willem van Oranje, dienaar van de vrijheid. 95 blz., f 19,90; Voorhoeve. Den Haag.

Ids van der Ploeg, Kortom de bijbel; De 66 bijbelboeken in klein bestek. 143 blz., f 14,90; Kok, Kampen.

Kinderbijbel in woord en beeld. Verhalen uit het Oude en Nieuwe Testament. Opnieuw verteld door Pat Alexander en Johan van Schoten. Geïllustreerd door Lyndon Evans. 256 blz., f 24,90; Lannoo/Voorhoeve. Den Haag.

Ds P. N. Ribbers, Met het hart geloven... met de mond belijden...; een uitleg van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. 136 blz., f 9,50. Te bestellen bij het bondsbureau van Chr. Geref. Vrouwenverenigingen, Charlotte de Bourbonlaan 26, 3062 GE Rotterdam.

Administratie

Administratie-adres:
Postbus 84.
3956 ZS Leersum
Tel. 03434-54288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 nov.

Abonnementsprijs:

f 45,— per jaar of f 24,— per halfjaar.
Buitenland f 55,— per jaar of f 70,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Brabantlaan 122
2101 SK Heemstede
Tel. 023-285825

Advertentieprijs:

40 ct. per mm.
familieberichten 35 ct p. mm.
Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”
Nooitgedacht 3
3701 AL Zeist
Tel. 03404-22452

Dr J. Douma, Politieke verantwoordelijkheid. In de serie Ethische Bezinning. 210 blz., f 23,50; uitgeverij Van den Berg, Kampen.

Apokriefen van het Nieuwe Testament I, vertaald, ingeleid en toegelicht onder eindredactie van dr A. F. J. Klijn. 201 blz., f 29,00; Kok, Kampen.

Meint R. van den Berg, Apocalypse voor kinderen, gedichtenbundel. 41 blz., f 7,50; uitg. Van den Berg, Kampen.

Drs O. Mooiweer, Geschenk en opdracht; bijdragen over de prediking, de eredienst en het gemeentelven. 102 blz., f 14,50; uitg. Van den Berg, Kampen.

Geloven en Beleven, Verhalen uit de tijd van de Afscheiding sedert 1834, samengesteld door drs J. van Gelderen met illustraties van Bart Oost. 64 blz., f 12,50; te bestellen bij het Geref. Traktaatgenootschap Filippus, Postbus 695, 6800 AR Arnhem, tel. 085-514340.

Dr H. W. Velema, Met het Woord aan het werk; Prediking en praktijk. 147 blz., f 27,50; uitg. door J. H. Kok, Kampen.

De mogelijkheid bestaat dat op een of meerdere van deze aankondigingen in een bredere bespreking wordt teruggeko-

Draag
Uw
steentje
bij
voor
Opbouw

Geef een
adres door
van een
nieuwe
abonnee
— Dochter
— Zoon
— Familielid
— Vriend(in)?

Bouw aan Opbouw

☐ kennismakingsnummers
☐ abbonement

Naam
Adres
Postcode en plaats
Sturen naar: Administratie Opbouw (zonder post-
zegel) Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk Utrecht

Ds J. C. Schaeffer van Emmeloord heeft bedankt voor het op hem uitgebrachte beroep.

Ned. Geref. Kerk Wageningen

De Ned. Geref. Kerk te Wageningen zal op de zondagen 1 juli, 8 juli, 15 juli, 22 juli en 29 juli slechts 1 dienst beleggen t.w. om 19.00 uur in de Immanuelkerk, Markt 25 te Wageningen.

Ned. Geref. Kerk Hengelo

Praeses: Th. J. Stahlie, Anna Bijstraat 36, 7552 NC Hengelo (O.), tel. 074-431902.

Scriba: G. de Graaf, Clematis-
hof 19, 7621 CS Borne, tel. 074-
662789.

Adreswijziging

Ingaande 29 mei j.l. is verhuisd ds W. in 't Hout van de Ned. Geref. Kerk van Doetinchem/Velp naar Buitensingel 12, 6951 AZ Dieren, tel. (ongewijzigd) 08330-22327.

Uit breder kring

Werkgroep recreatie lichamelijk gehandicapten

De Werkgroep uitgaande van de Chr. Gereformeerde Deputaten voor de geestelijke verzorging van gehandicapten en behartiging van het ziekenhuispastoraat organiseert elk jaar een tweetal vakantieweken voor hen, die lichamelijk gehandicapt zijn en/of, die in een bejaarden- of verpleeghuis wonen.

Voor hen is dat waarschijnlijk de enige mogelijkheid om er eens 'uit' te zijn.

De eerstvolgende vakantieweken hopen wij D.V. te houden van 6-13 oktober a.s. in het welbekende Rooseveltthuis te Doorn. Er is nog (een beperkte) gelegenheid tot inschrijven.

Hebt u interesse of (en dat is ook belangrijk) zijn er in uw directe omgeving broeders of zusters die misschien voor deze week in aanmerking kunnen komen, schroom dan niet om contact op te nemen met de secretaresse van de werkgroep of met de diaconie van uw plaatselijke gemeente. Voor alle inlichtingen: Secretariaat werkgroep R.L.G. p/a Mw. M. de Graaf-Floor, Provincialeweg 57, 3981 AM Bunnik, tel. 03405-62583.

Studievereniging Johannes Calvijn

Binnenkort hopen wij onze derde studiedag te houden.

De studiedag, waarop prof. dr J. van Genderen hoopt te spreken, zal D.V. zaterdag 16 juni 1984 plaatsvinden aan de Reformatorische Bijbelschool, Krakelingweg 10 te Zeist.

Dagindeling:

11.00-11.30 Ontvangst met koffie
11.30-11.45 Opening

11.45-13.00 Bespreking van de bestudeerde stof (Instituut, Boek 1, hoofdst. 15 t/m 18)

13.00-14.00 Lunch (de bezoekers wordt verzocht zelf voor een lunchpakket te zorgen.)

14.00-15.00 Lezing door prof. dr J. van Genderen over de genoemde stof

15.00-15.15 Theepauze

15.15-16.15 Bespreking van de lezing o.l.v. prof. dr J. van Genderen

16.15-16.30 Sluiting.

De kosten voor deze dag bedragen f 15,-. Meer informatie over de vereniging en studiedag is te verkrijgen bij de secretaris B. de Jong, Naaldwijkseweg 140a, 2691 RL 's-Gravenzande, telef. 01748-4920.

Belangstellenden die met het openbaar vervoer komen, kunnen van het station in Zeist worden afgehaald. Neem hiervoor contact op met de secretaris.

Lustrumactie „Iedere 'steen' helpt"

In deze zomer bestaat de Bijbel- en Medische Zendings Gemeenschap (B.M.Z.G.) in Nederland 15 jaar. Tientallen zendingswerkers zijn gedurende de laatste jaren naar Azië uitgegaan. Op het ogenblik zijn er ook nog honderden vacatures voor artsen, verpleegkundigen, landbouwkundigen, onderwijzers, technici en theologen etc. Uit dankbaarheid voor Gods zorg in de afgelopen jaren en om de vervulling van deze vele vacatures mogelijk te maken, zal een lustrum-actie worden gehouden onder het thema: „Iedere 'steen' helpt!"

Gaven uit dankbaarheid kunnen worden gestort op giro 1942305 t.n.v. de penningmeester van de BMZG, met vermelding van „lustrumgift".

De Ontmoetingsdag van zaterdag 23 juni zal ook in het kader staan van de viering van het 3e lustrum. Hoofdspreker zal zijn: dr A. Noordeggraaf uit Ede. Verdere medewerkers: Mw. Diny van Os, ds W. J. Bouw en ds C. Trouwborst. Deze dag zal worden gehouden in de Reformatorische Bijbelschool, Krakelingweg 10 te Zeist. Aanvang 10.00 uur.

Voor verdere informatie: secretariaat BMZG 03404-13741.

VERSCHEENEN:

JOB

door

Ds. F. van Deursen

In fraaie stempelband met goudtitel.
380 blz. — Prijs f 59,75

Gaarne zenden wij U een volledig prospectus over de delen die in de reeks De Voorzeide Leer reeds zijn verschenen.

Liebeek en Hooijmeijer b.v.

SINGEL 55 — POSTBUS 2
2990 AA BARENDRECHT
TELEFOON 01806 - 12944 *
POSTREKENING 216828

Zoekt U een camping waar U zich als Christen thuis kunt voelen?

Evangelische Camping „t BELOOFDE LAND"

biedt U o.a. een fijn programma tijdens de vakantieperiode.
Tevens verhuren wij (toer)caravans. Vraag folder.

Bosweg 17 — 3781 NG Voorthuizen
Tel. 03429-2942

DRUKWERK

Kuize uit meer dan

1000

Bij geboorte en huwelijk ontvangt u een felicitatiepakket.

**geboorte-
huwelijks- en
gelegenheids-
kaarten**

**DRUKKERIJ
„STEENBERGEN"**

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist
03404-22452 (sinds 1901)

TE HUUR

onze
6 PERS. CARAVAN
op „De Rheezerkamp"
bij Hardenberg.
Vóór 30 juni en na 28 juli.
f 150,- per week.

Tel. 05157-4456.

GERREF. SCHOOL VOOR M.A.V.O. KAMPEN

1e Ebbingestraat 11 - 8261 XC Kampen

Voor de komende cursus zijn nog vakatures voor de vakken:

Godsdienst	6 uur
Engels	9 uur
Economie	4 uur

Inlichtingen bij: H. Strating (dir), tel. 05202-13035 (school) of privé: 05202-14957.

**PLAATS
UW FAMILIEBERICHTEN
IN DIT BLAD!**